

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی
ویروس Covid-19 و منطقه مناپ

MENAP

منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی با دو مسئله و چالش مهم مواجه شده‌اند؛ شیوع ویروس کرونا Covid-19 و افت بهای نفت. ضمن انجام اقدامات ضروری اساسی برای تامین سلامت افراد، سیاست‌های اقتصادی در این منطقه، هم باید به نحوی طراحی و اجرا شوند تا مانع از توسعه رکود اقتصادی همراه با افت رفاه اجتماعی از طریق افزایش بیکاری و ورشکستگی بنگاه‌ها شود. در هر حال عدم قطعیت در رابطه با ماهیت و مدت دوام این شوک‌ها، یافتن پاسخ سیاستی مناسب را با پیچیدگی‌هایی همراه کرده‌است. در این دوره، تنظیم سیاست‌های مناسب برای کشورهای واردکننده و صادرکننده نفت و بسته به فضای سیاستی در اختیار می‌تواند متفاوت باشد که در این مطلب به آن‌ها پرداخته شده است.

فروردین ۱۳۹۹

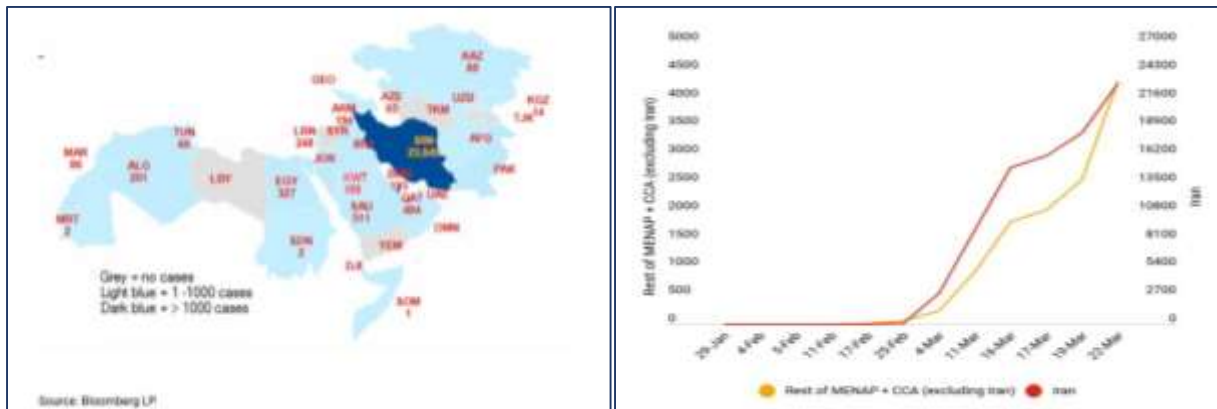
شوک های دوگانه وارد بر اقتصادهای مناپ

صندوق بین‌المللی پول در مطلب ۲۳ مارس ۲۰۲۰، به موضوع شیوع ویروس Covid-19 در منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی پرداخته است. وفق این مطلب، منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی با دو مسئله و چالش مهم مواجه شده‌اند؛ شیوع ویروس کرونا Covid-19 و افت بهای نفت. تقریباً سه‌چهارم از کشورهای این منطقه، حداقل وجود یک مورد مبتلا شده به ویروس کرونای جدید را تأیید کرده‌اند و حتی برخی از آن‌ها از جمله ایران با شیوع گسترده این ویروس مواجه هستند. مردم این منطقه مشابه اکثر کشورهای جهان از سرعت زیاد گسترش این ویروس متعجب شده‌اند.

همان‌طور که در نمودارهای ۱ و ۲ مشخص است، تعداد مبتلایان به ویروس کرونای جدید در ایران از کل سایر کشورهای منطقه مورد بررسی، فراتر رفته (نمودار ۲) و از روند افزایشی با سرعتی به مراتب بالاتر هم برخوردار است (نمودار ۱).

نمودار ۲- تعداد کل مبتلایان به ویروس Covid-19 در کشورهای منطقه مناپ در تاریخ ۱۱ مارس ۲۰۲۰

نمودار ۱- روند افزایش تعداد مبتلایان جدید به ویروس Covid-19 در ایران و سایر کشورهای منطقه مناپ و CCA طی ۲۹ ژانویه الی ۲۲ مارس ۲۰۲۰

این چالش برای برخی اقتصادهای آسیب‌پذیر و شکننده منطقه از جمله کشورهای عراق، سودان و یمن که در تامین نظام‌های سلامت، ضعیف هستند و واردات آن‌ها به علت مختل شدن تجارت جهانی با مشکل روبه‌رو شده، می‌تواند منجر به شکل‌گیری کسری تجهیزات پزشکی و سایر کالاهایی که با افزایش قیمت هم همراه بوده، شود.

عدم قطعیت در رابطه با ماهیت و مدت دوام شوک‌ها، پاسخ سیاست‌گذاری مناسب را پیچیده کرده‌است.

فراتر از تلفات ویرانگر جانی ناشی از شیوع ویروس کرونای جدید، واگیری این ویروس موجب ایجاد آشفتگی اقتصادی از طریق بروز شوک‌های هم‌زمان، از جمله افت تقاضای داخلی و خارجی، کاهش تجارت، مختل شدن تولید، افت اعتماد مصرف‌کننده و سخت‌تر شدن شرایط مالی هم شده است. اقتصادهای صادرکننده نفت در منطقه با شوک اضافه‌تری ناشی از افت شدید بهای نفت هم مواجه هستند. محدود شدن سفر به علت جلوگیری از شیوع بیشتر ویروس، تقاضای جهانی برای نفت را کاهش داده و نبود موافقت جدید میان کشورهای اوپک+، در مورد تولید نفت خام، باعث اشباع شدن عرضه نفت خام

در بازار و در نهایت افت بیش از ۵۰ درصدی بهای نفت خام از زمان آغاز شیوع ویروس، شد. انتظار می رود که پیامدهای بالقوه پایدار شوک های درهم تنیده فوق، حداقل در نیمه نخست سال ۲۰۲۰، ضربات جدی را بر فعالیتهای اقتصادی منطقه وارد کند.

کانال های اثر گذاری اقتصادی

۱- بیشترین اثر منفی شیوع ویروس بر بخش های کلیدی با میزان اشتغال بالا وارد شد: لغو ۸۰ درصد سفر گردشگران به مقصد مصر، تاثیر بر حوزه هتل و خرده فروشی در امارات متحده عربی و سایر کشورها. با توجه به اشتغال تعداد زیادی از افراد در بخش خدمات کشورها، در صورت افزایش نرخ بیکاری و افت دستمزدها و پرداختها، احتمالاً واکنش های گسترده ای اتفاق خواهد افتاد.

۲- تولید در بخش های گوناگون به ویژه بخش صنعت ساخت مختل شده و طرح های سرمایه گذاری هم متوقف شده اند. این شوک های منفی با افت اطمینان مصرف کنندگان و کسب و کارها در سرتاسر جهان، همراه شده است.

۳- مازاد بر اختلال اقتصادی ناشی از ویروس کرونای جدید، کشورهای صادرکننده نفت منطقه از بهای پایین تر کالاهای اساسی، متاثر شدند. کسب درآمد کم تر از محل صادرات نفتی، درآمد این اقتصادها را کاهش داده و موقعیت خارجی آنها را متزلزل کرده است. همچنین موجب تشدید کسری بودجه و سرریز آن به سایر بخش های اقتصاد شده است. در مقابل کشورهای واردکننده نفت، با اثرات سطح دوم از جمله افت جریانات ورودی و تقاضای کم تر سایر کشورهای جهان برای کالاها و خدمات، مواجه شده اند.

۴- ریسک گریزی شدید جهانی و پرواز سرمایه ها به سوی دارایی های امن، منجر به افت جریانات پرتفولیوی ورودی به منطقه تا میزان ۲ میلیارد دلار، از اواسط فوریه ۲۰۲۰ تا هفته سوم مارس شده که طی هفته های اخیر جریانات قابل توجهی از سرمایه هم از منطقه خارج شده است. در این میان، قیمت سهام هم کاهش، و اسپرد اوراق قرضه، افزایش یافته است. تشدید تنگنای شرایط مالی، به یک مسئله جدی تبدیل شده و میزان بدهی خارجی سررسید شده منطقه در سال ۲۰۲۰ به ۳۵ میلیارد دلار رسیده است. با توجه به وضعیت چالش برانگیز منطقه، به احتمال زیاد در سال ۲۰۲۰ منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی با افت قابل توجه رشد مواجه خواهند شد.

اولویت های سیاست گذاری

فوری ترین اولویت سیاستی برای منطقه، حفاظت از جمعیت این منطقه از ویروس کروناست. لازم است تلاش ها بر استفاده از روش هایی برای مهار و کنترل ویروس با هدف حمایت از سلامت عمومی باشد. دولت ها نباید از هر کوششی برای اطمینان یابی از تامین نیازهای سیستم های سلامت و شبکه های تامین اجتماعی، دریغ کنند و این موضوع حتی برای کشورهایی که با کسری بودجه هم مواجه هستند، صادق است. دولت ها در برخی کشورهای آسیای مرکزی مخارج در حوزه سلامت را با هدف

پشتیبانی از آسیب‌پذیران و تامین تقاضای این حوزه، افزایش داده‌اند. دولت ایران در مناطقی که با افزایش تعداد مبتلایان مواجه شده، مخارج بهداشتی را از طریق تخصیص بودجه بیش‌تر به وزارت بهداشت، افزایش داده است.

بدنبال انجام اقدامات ضروری اساسی برای تامین سلامت افراد، سیاست اقتصادی هم باید به نحوی طراحی و اجرا شوند تا مانع از توسعه رکود اقتصادی همراه با افت رفاه اجتماعی از طریق افزایش بیکاری و ورشکستگی بنگاه‌ها ناشی از شیوع ویروس، شود. در هر حال عدم قطعیت در رابطه با ماهیت و مدت دوام این شوک‌ها، یافتن پاسخ سیاستی مناسب را با پیچیدگی‌هایی همراه کرده است. جایی که فضای سیاستی مہیاست، دولت‌ها می‌توانند این هدف را از طریق ترکیبی از سیاست‌های زمان‌بندی شده و هدفمند برای جامعه عمومی و بخش‌هایی که بیش‌ترین صدمه را دیده‌اند، محقق کنند که انواع گوناگونی از سیاست‌ها از جمله معافیت موقت مالیاتی یا انتقالات پرداختی را می‌تواند در برگیرد.

پشتیبانی مالی باید موقتی باشد و به نحوی طراحی شود که به خوبی خانوارها و کسب‌وکارهای متاثر شده از شیوع ویروس را در بر بگیرد و این امکان را فراهم کند تا از طریق توقف فعالیت اقتصادی، بتوان روش‌هایی را برای کنترل شیوع ویروس، پیاده و اجرایی کرد.

در زمانی که فضای سیاستی محدود است، لازم است اهداف درآمدی و هزینه‌ای، مجدداً اولویت‌بندی شوند. در شرایطی که کسری نقدینگی، نگرانی اصلی است، بانک‌های مرکزی بهتر است آماده باشند تا نقدینگی لازم را به سیستم بانکی تزریق کنند به‌ویژه به بانک‌هایی که تسهیلات مالی را به بنگاه‌های کوچک و متوسط، ارائه می‌کنند. در عین حال سیستم بانکی هم باید از روش تجدید وام‌ها بدون اینکه نیازی به تغییر طبقات و یا قواعد نظارتی باشد، استفاده کند.

به محض ظاهر شدن علائم رفع بحران ویروس کرونا، می‌توان از ابزارهای مالی متعارف برای پشتیبانی از اقتصاد، نظیر افزایش مخارج در حوزه زیرساخت، استفاده کرد اگرچه که فضای مالی لازم برای این فعالیت‌ها از یک دهه گذشته تاکنون، تقریباً کاهش یافته است. با توجه به ماهیت کاهش تولید اقتصادی فعلی، تلاش برای تحریک اقتصاد در این برهه، احتمالاً موفقیت‌آمیز نبوده و ممکن است ریسک حذف فضای محدود مالی فعلی را بدنبال داشته باشد.

بسیاری از کشورها برخی ابزار هدفمند را به کار گرفته‌اند. به عنوان نمونه بعضی کشورها مانند قزاقستان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی، بسته‌های مالی بزرگی را برای پشتیبانی از بخش خصوصی، معرفی کرده‌اند. این بسته‌ها شامل اقدامات هدفمندی مانند تعویق مالیاتی و تعویق پرداخت هزینه‌های دولتی، استمهال بازپرداخت وام‌ها و افزایش تامین مالی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط است.

سایر دولت‌ها، به‌خصوص کشورهای واردکننده نفت که درآمدها به علت کاهش واردات سایر کشورها، کاهش یافته، فضای سیاستی محدودتری دارند. انتظار می‌رود کاهش درآمدها به علت کاهش صادرات - علاوه بر هزینه‌های اضافی لازم برای کاهش شیوع ویروس - کسری مالی در این اقتصادها را گسترش دهد. در حالی که نباید هزینه‌های هدفمند در حوزه سلامت را قربانی کرد، بدهی بسیار زیاد در بسیاری از این کشورهای واردکننده نفت منطقه، به معنای کمبود منابع برای پاسخگویی مناسب به کسادی گسترده اقتصادی است. به این ترتیب، این کشورها باید سعی کنند توازنی بین تسهیل شرایط اعتباری و

جلوگیری از آسیب پذیری در برابر سرریزها و جریانات خروجی سرمایه ایجاد کنند، و در صورت امکان، اجازه دهند نرخ ارز برخی از شوکها را خنثی کند. احتمالاً نیازهای مالی زیادی در برخی کشورها بوجود می آید.

نحوه پشتیبانی صندوق بین المللی پول

از زمان شیوع COVID-19، صندوق بین المللی پول در تعامل مداوم با مقامات منطقه برای ارائه مشاوره و کمک، به ویژه کشورهایی که نیاز فوری به بودجه برای مهار شوکها، دارند، بوده است. این صندوق ابزارهای مختلفی در اختیار دارد تا به اعضای خود در رفع این بحران و محدود کردن هزینه های انسانی و اقتصادی آن کمک کند. تاکنون دهها کشور از منطقه متقاضی دریافت حمایت مالی از صندوق، بوده اند که بررسی و تأیید آنها در حال انجام است. اکنون بیش از هر زمانی، به همکاری های بین المللی برای جلوگیری از تداوم جراحات اقتصادی این بحران سلامتی، نیاز است.